

MATSALU LINNUTORNID

Eve M ä g i
Matsalu Looduskaitseala, Penijõe,
Lihula, 90305 Läänemaa

1. Penijõe linnutorn asub Penijõe kaldal roostiku servas ning on üks punkt umbes 5 km pikal matkarajal. Raja äärde jääva roostiku-serva ja kunagiste jõeharude, nn. soonekohtade, linnuelu on kevaditi huvitav. Videvikus on kuulda öiseid roostikuhääli, rajaäärse luhailmelise rannakarjamaa kohal võib kuulda tikutaja möhitamist.

Veel sada aastat tagasi oli roostik levinud vaid Kasari deltas jõgede suubumiskohas. Roostiku pindala muutus aastakümnetega vähe. Pärast jõgedesüsteemi süvendamist ja ümberkujundamist 1920.-30. aastail suurenes roostiku pindala vähese ajaga kolmekordseks. Süvendamise ajal kaevati jõgede pikenduseks kanalid sügavale lahte sisse. Lahe idaosa veetase langes tugevalt ning kasvas kiiresti roogu täis. Sedamööda, kuidas maapind kerkib, liigub roostik pidevalt läände. Põllumajandusliku suurtootmise ajal, kui Kasari jõgi tõi lahte palju väetisaineid, hinnati roostiku lääneserva liikumiskiiruseks 100 m aastas, praegu on edasilikumine tagasihoidlikum. Roostiku idapiir taandub.

Roostikku ja selle serva tekivad esimesed vabaveeplatsid ammu enne, kui laht jää alt vabaneb. Sellistesse kohtadesse koguneb arvukalt vara saabuvald veelinde. Hiljem on roostik oma vabavee-aladega ja roostikuvaheliste jõekanalitega peatuspaigaks kümnetele tuhandetele partidele ja laukudele, samuti peatub siin hulgaliselt hanesid ja luiki. Kevadisel rändeperioodil on roostiku kohal pidevalt merikotkad, suvel näeb neid harvem, kuid roo-loorkulle see-eest alati.

Roostiku haudelinnustik on väga spetsiifiline ja on läbi aegade muutumatuna püsinud, pidevaid pesitsejaid pole siin kahtekümnet liikigi. Viimasel paaril aastakümnel on siin pesitsema hakanud roostiklind ja roohabekas.

2. Suitsu linnutorn asub Suitsu (Tuudi) jõe ääres. Tornist avaneb vaade jõe-äärsetele niitudele ja roostiku lääneosale. Paistavad Matsalu mere roostik, Kasari ja Suitsu jõgi, siit võib teatava täpsusastmega ära lugeda roostikus pesitsevad kühmnokk-luiged. Kuulata saab ka linnulaulu, sest torn asub Matsalu metsa servas.

Matsalu mets, nagu teisedki kaitsealal paiknevad puistud, on kunagine puisniit. Endistest aegadest annavad tunnistust vaid mõned

säilinud lagendikud ning valdavalt noore metsa sees kasvavad üksikud põlispuud, eriti tammed, mis küll pahatihti on valgustingimuste muutumise tõttu poolkuivanud. Praeguseni hästi säilinud puisniitused on kaitsealal vähe. Need on põhiliselt väikesed talude juurde kuulunud nn. heinaaiad, mis pakkusid talule tuulevarju ja silmailu. Suitsu torni juurde sõites jäävad tee äärde Viita ja Allika puisniidud.

Heinasaak puisniidult on heintaimede liigilise mitmekesisuse tõttu väärtuslik, kuid suhteliselt madal. Heina varumine on siin valdavalt käsitsitöö. Et selline ebarentaabel ettevõtmine on jäänud vaid üksikute hobiks, ongi puisniitude kadumine meie maastikupildist praegusel tehnikaajastul ilma riikliku toetamiseta vältimatu.

Lindudest on kaitseala puistutes levinud kõik tüüpilised lehtmetsaliigid. Metsa ja puisniitudele eksib aga ka mõni sinikael-part, puuõõnsustes võib pesitseda jääkoskel, metsalagendikel pole haruldane tikutaja.

3. Kloostri linnutornist avaneb vaade luhale, hea nähtavuse korral on paista ka laht. Linde on siin hea vaadelda kevaditi, sügisõhtutel saab jälgida hanede ja sookurgede suundumist ööbimiskohtadesse. Kena vaade luhale avaneb ka Kloostri pangalt, kuhu on Kasari luha ääres sündinud ja seda omal ajal uurinud Erik Kumarile mälestuskivi püstitatud.

Kasari jõe alamjooksu luht on sellisena laiunud juba mere alt vabanemisest saadik. Siin pole kunagi kasvanud metsa. Ka luht liigub maakerke tõttu läände, nii kuidas roostik eest taganeb. Mida enam lahe poole, seda madalam ja märjem on luht. Ligi kuuendik sellest on aja jooksul kasutusest välja jäänud ja seetõttu võsastunud.

Kevadise üleujutuse ajal peatuvad luhal tuhanded luigid, haned ja pardid, jõekaldal sätivad ennast kuivama kormoranid. Vee alanemisel hakkab luiki harvemini nägema, ka hanesid ja parte pole enam kõikjal, kuid vee alt vabanenud aladele ja madalamasse vette saabub üha enam kurvitsaid. Siis võib luhal näha suuri kiivitaja, mustsaba-vigle ja koovitaja toiteseltsinguid ning tuhandete viisi tildreid ja tutkaid. Luhta tulevad toituma ka sookured ja valge-toonekured.

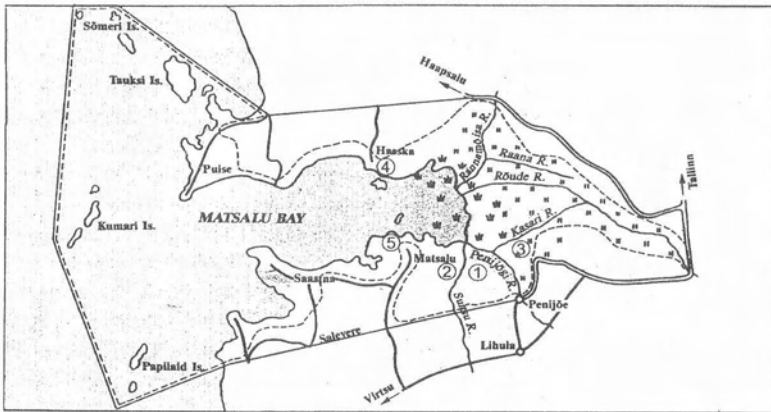
Luha pesitsevas linnustikus on tähtis koht partidel ja mitmesugustel kurvitsatel. Eriti tähtis on Kasari luht rukkiräägu ja rohunepe pesitsusalana. Siin on ka sookurgede sulgimisala. Kumari aegadega võrreldes on luhal hakanud pesitsema rohkem värvulisi. Avamaa-värvulistele meeldib ilmselt luha kuivenemine, võsastumine on lisanud hulgaliselt põsastuliike.

4.-5. Haeska ja Keemu linnutornidest saab jälgida lahel peatuvaid veelinde ning elu rannaniidul. Torne ümbritsevad niidud on suhteliselt hästi hooldatud ning väga linnurikkad.

Kohe pärast mere alt vabanemist hakati siinseid rannaniituseid kasutama karjamaadena. Karjatamine on kõige lihtsam ja loomulikum viis rannikualade lagedana hoidmiseks. Vastasel juhul need kõigepealt kulustuvad ja roostuvad, siis aga kasvavad täis kas leppi või kadakaid. Karjatatavad madalmurused rannaniidud on kevaditi olulised hanede ja valgepõsk-laglede toitumis- ja puhkealad. Veepiiril sagib ringi hulgaliselt rändel viibivaid rannikukurvitsaid, kelle suurimad koondumiskohad on Põgari, Puise, Keemu ja Haeska rannikutel ning Teorehe järve ääres, kus neid on ka hea otse maanteelt või tornist jälgida. Suur osa rannikuvööndist on praeguseks roostunud.

Pesitsev linnustik on rannaniitudel palju rikkalikum kui luhaniitudel. Tüüpilised pesitsejad on siin mitmed kurvitsad (huvitavaim neist on naaskelnokk), kajakad, tiirud, pardid ning põldlooke, lambahänilane, linavästriik ja kivitäks.

Ilusaid vaateid Matsalu lahele ja rannaniitudele avaneb ka Saastna tee äärest. Puise poolsaarel **Põgari** karjalauda juures asuv rannaniit on linnurikas märtsist novembrini. Sügiseti saab siin jälgida sookurgede sisse- ja väljalendu ööbimispaigast. Kogu **Puise poolsaare** ulatuses avaneb teelt ilusaid vaateid ranna linnurikastele sopikestele. Näha on ka mitmeid meresaaari.

Kõik Matsalu linnutornid on aastaringsest külastajate päralt. Vabalt võib liikuda ka üldkasutatavatel teedel. Metsas võib käia aastaringsest, puisniitudel käimine on keelatud 15. maist kuni heinatööde lõpuni. Luhad ja rannaniidud on inimestele vabalt ligipääsetavad vaid talvel, kas jääkatte olemasolu korral või 15. novembrist 1. märtsini. Saartel käimine on keelatud. Linnuvaatlusteks ja muudeks uuringuteks neis kohtades on vajalik kaitseala valitseja nõusolek.